

BESEDNE VRSTE

Delimo jih glede na pomenske lastnosti in vlogo v stavku:

1. samostalniška beseda
2. pridevniška beseda
3. glagol
4. prislov
5. predlog
6. veznik
7. členek
8. medmet.

Obliko jim spreminjamo s spreganjem + sklanjanjem + stopnjevanjem končnice!

Pregibne besedne vrste:

- samostalniška beseda
- pridevniška beseda
- glagol
- deloma prislov!

Polnopomenske besedne vrste:

- samostalniška beseda
- pridevniška beseda
- glagol

1. SAMOSTALNIŠKA BESEDA

= besedna vrsta, ki **neposredno/posredno poimenuje:**

- **bitja,**
- **reči,**
- **pojme**

in v stavku opravlja **vlogo predmeta** (Ogledal sem si šolo.)/**osebka** (Šola je ustanova.).

Poznamo 3 enote samostalniške besede:

a) **SAMOSTALNIK**

= del samostalniške besede, ki **neposredno** poimenuje bitja, reči in pojme.

Določamo mu:

Izjeme v im: moški: -a(vodja), -o(kolo), -e(finale) + ženski in srednji –niča(cerkev, dekle)

- ⇒ **spol**; glede na končnico: moški –niča! (korak) + ženski –a! (lipa) + srednji –o/-e (mesto, polje),
- ⇒ **število**; ednina + dvojina + množina,
 - ⇒ množinski samostalniki poznajo samo množino! (vrata, možgani, škarje, očala so)
 - ⇒ neštevni edninski samostalniki: snovni(voda, mleko, med, moka,...) + skupni(sadje, drevje, divjad, kamenje,...) + pojmovni(ljubezen, svoboda, sovraštvo, ...)
 - ⇒ množina namesto dvojine: biološki pari + parni deli telesa + oblačila + naprave
- ⇒ **sklon**; im.(kdo/kaj), rod.(koga/česa), daj.(komu/čemu), tož.(koga/kaj), mest.(pri/o kom/čem), or.(s kom/čim),

⇒ sklanjatev:

⇒ **1. moška** (rod. ed. -a)

	ed.	dv.	mn.
im.	Korak	Koraka	Koraki
rod.	Koraka	Korakov	Korakov
daj.	Koraku	Korakom a	Korako m
tož.	Korak	Koraka	Korake
mest .	Koraku	Korakih	Korakih
or.	Korako m	Korakom a	Koraki

⇒ **2. moška** (rod. ed. -e)

	ed.	dv.***	mn.
im.	Vojvoda	Vojvodi	Vojvode
rod.	Vojvode	Vojvod	Vojvod
daj.	Vojvodi	Vojvodam a	Vojvodam
tož.	Vojvod o	Vojvodi	Vojvode
mest .	Vojvodi	Vojvodah	Vojvodah
or.	Vojvod o	Vojvodam a	Vojvodam i

⇒ **3. moška** (rod. ed. -ničta)

	ed.	dv.	mn.
im.	NU K	NU K	MU K
rod.	NU K	NU K	NUK
daj.	NU K	NU K	NUK
tož.	NU K	NU K	NUK
mest .	NU K	NU K	NUK
or.	NU K	NU K	NUK

-vsi m. sam., ki imajo -e v rod. ed.
-kratice
-simboli
-lahko sklanjamo po 1. moški!

◆ **Posebni sklanjatveni vzorci:**

im.	ed.	dv.	mn.		im.	ed.	dv.***	mn.**
im.	Koš	Koša	Koši		im.	Zid	Zidova	Zidovi
rod.	Koša	Košev	Košev	mn.	rod.	Zida	Zidov	Zidov
daj.	Košu	Košem	Košem	Otroci	daj.	Človeku	Človekom	Zidovim
im.	Mož	Moža	Može	Otrok	rod.	Človeka	Človeka	Ljudi
tož.	Mož	Moža	Može	Otrokom	tož.	Človeka	Človeka	Ljudi
rod.	Moža	Možem	Možem	Otrokom	daj.	Človeku	Človekom	Ljudem
mest .	Možu	Možem	Možem	Otroke	mest .	Človekom	Človekom	Ljudem
daj.	Možu	Možem	Možem	Otroci	tož.	Človeka	Človeka	Ljudi
or.	Moža	Možem	Možem	Otroci	mest .	Človekom	Ljudem	Ljudem
tož.	Moža	Moža	Može	Otroci	or.	Človekom	Človekom	Ljudem
mest .	Možu	Možem	Možem	otroki				
or.	Možem	Možem	Možem					

	ed.	dv.	mn.
im.	Nagelj	Nageljna	Nageljni
rod.	Nageljna	Nageljnov	Nageljnov
daj.	Nageljnu	Nageljnom	Nageljnom
tož.	Nagelj	Nageljna	Nageljne
mest.	Nageljnu	Nageljnih	Nageljnih
or.	Nageljnom	Nageljnom	Nageljni

⇒ **1. ženska** (rod. ed. -e)

	ed.	dv.***	mn.
im.	Lipa	Lipi	Lipe
rod.	Lipe	Lip	Lip
daj.	Lipi	Lipam a	Lipam
tož.	Lip o	Lipi	Lipe
mest .	Lipi	Lipah	Lipah
or.	Lip o	Lipam a	Lipam i

⇒ **2. ženska** (rod. ed. -i)

	ed.	dv.***	mn.
im.	Perut	Peruti	Peruti
rod.	Peruti	Peruti	Peruti
daj.	Peruti	Perutm a	Peruti m
tož.	Perut	Peruti	Peruti
mest .	Peruti	Perutih	Perutih
or.	Perutj o	Perutm a	Perutm i

⇒ **3. ženska** (rod. ed. -ničta)

	ed.	dv.	mn.
im.	Mam i	Mam i	Mam i
rod.	Mam i	Mam i	Mam i
daj.	Mam i	mami	Mam i
tož.	Mam i	Mam i	Mam i
mest .	Mam i	Mam i	Mam i
or.	Mam i	Mam i	Mam i

-ženski priimki
-prevzeta ž. lastna imena
-domača lastna + občna imena

◆ **Posebni sklanjatveni vzorci:**

	ed.	dv.	mn.
im.	Mati	Materi	Matere
rod.	Matere	Mater	Mater
daj.	Materi	Materam a	Materam
tož.	Mater	Materi	Matere
mest.	Materi	Materah*	Materah
or.	Materjo	Materami	Materami

	ed.	dv.***	mn.
im.	Breskev	Breskvi	Breskve
rod.	Breskve	Breskev	Breskev
daj.	Breskvi	Breskvam a	Breskvam
tož.	Breskev	Breskvi	Breskve
mest.	Breskvi	Breskvah	Breskvah
or.	Breskvijo	Breskvam a	Breskvami

	ed.	dv.	mn.
im.	Gospa	Gospe	Gospe
rod.	Gospe	Gospa	Gospa
daj.	Gospe	Gospema	Gospem
tož.	Gospo	Gospe	Gospe
mest.	Gospe	Gospah*	Gospah
or.	Gospo	Gospema	Gospemi*

	ed.	dv.	mn.
im.	Hči	Hčeri	Hčere
rod.	Hčere	Hčera	Hčera
daj.	Hčeri	Hčerama	Hčeram
tož.	Hčer	Hčeri	Hčere
mest.	Hčeri	Hčerah	Hčerah
or.	Hčerjo	Hčerama	Hčerami

	ed.	dv.	mn.
im.	Stvar	Stvari	Stvari
rod.	Stvari	Stvari	Stvari
daj.	Stvari	Stvarema	Stvarem
tož.	Stvar	Stvari	Stvari
mest.	Stvari	Stvareh	Stvareh
or.	Stvarjo	Stvarema	Stvarmi

	ed.	dv.	mn.
im.	Misel	Misli	Misli
rod.	Misli	Misli	Misli
daj.	Misli	Mislina	Mislina
tož.	Misel	Misli	Misli
mest.	Misli	Mislih*	Mislih
or.	Misljo	Mislina	Mislina

⇒ **srednja sklanjatev** (rod. ed. -a)

	ed.	dv.***	mn.
im.	Sonce	Sonci	Sonca

rod.	Sonca	Sonc	Sonc
daj.	Soncu	soncem a	Sonce m
tož.	Sonce	Sonci	Sonca
mest.	Soncu	Soncih	Soncih
or.	Sonce m	soncem a	Sonci

◆ posebni sklanjatveni vzorci:

	ed.	dv.	mn.
im.	Oko	Očesi	Oči
rod.	Očesa	Očes	Oči
daj.	Očesu	Očesoma	Očem
tož.	Oko	Očesi	Oči
mest.	Očesu	Očesih	Očeh
or.	Očesom	Očesoma	Očemu

	ed.	dv.	mn.
im.	Tla	Tla	Tla
rod.	Tal	Tal	Tal
daj.	Tlem	Tlema	Tlem
tož.	Tla	Tla	Tla
mest.	Tleh	Tleh	Tleh
or.	Tlemi	Tlemi	Tlemi

	ed.	dv.	mn.
im.	Drvo	Drvi	Drva
rod.	Drva	Drv	Drv
daj.	Drvu	Drvim	Drvem
tož.	Drvo	Drvi	Drva
mest.	Drvu	Drveh	Drveh
or.	Drvo m	Drvma	Drvmi

!!!	ed.	dv.	mn.
im.	Polje	Polji	Polja
rod.	Polja	Polj	Polj
daj.	Polju	Poljema	Poljem
tož.	Polje	Polji	Polja
mest.	Polju	Poljih	Poljih
or.	Poljem	Poljema*	Polji

!!!	ed.	dv.	mn.
im.	Dekle	Dekleti	Dekleta
rod.	Dekleta	Deklet	Deklet
daj.	Dekletu	Dekletoma	Dekletom
tož.	Dekle	Dekleti	Dekleta
mest.	Dekletu	Dekletih	Dekletih
or.	Dekletom	Dekletoma	Dekleti

!!!	ed.	dv.	mn.
im.	Okno	Okni	Okna
rod.	Okna	Oken	Oken
daj.	Oknu	Oknima	Oknom
tož.	Okno	Okni	Okna
mest.	Oknu	Oknih	Oknih
or.	Oknom	Oknoma	Okni

b) SAMOSTALNIŠKI ZAIMEK

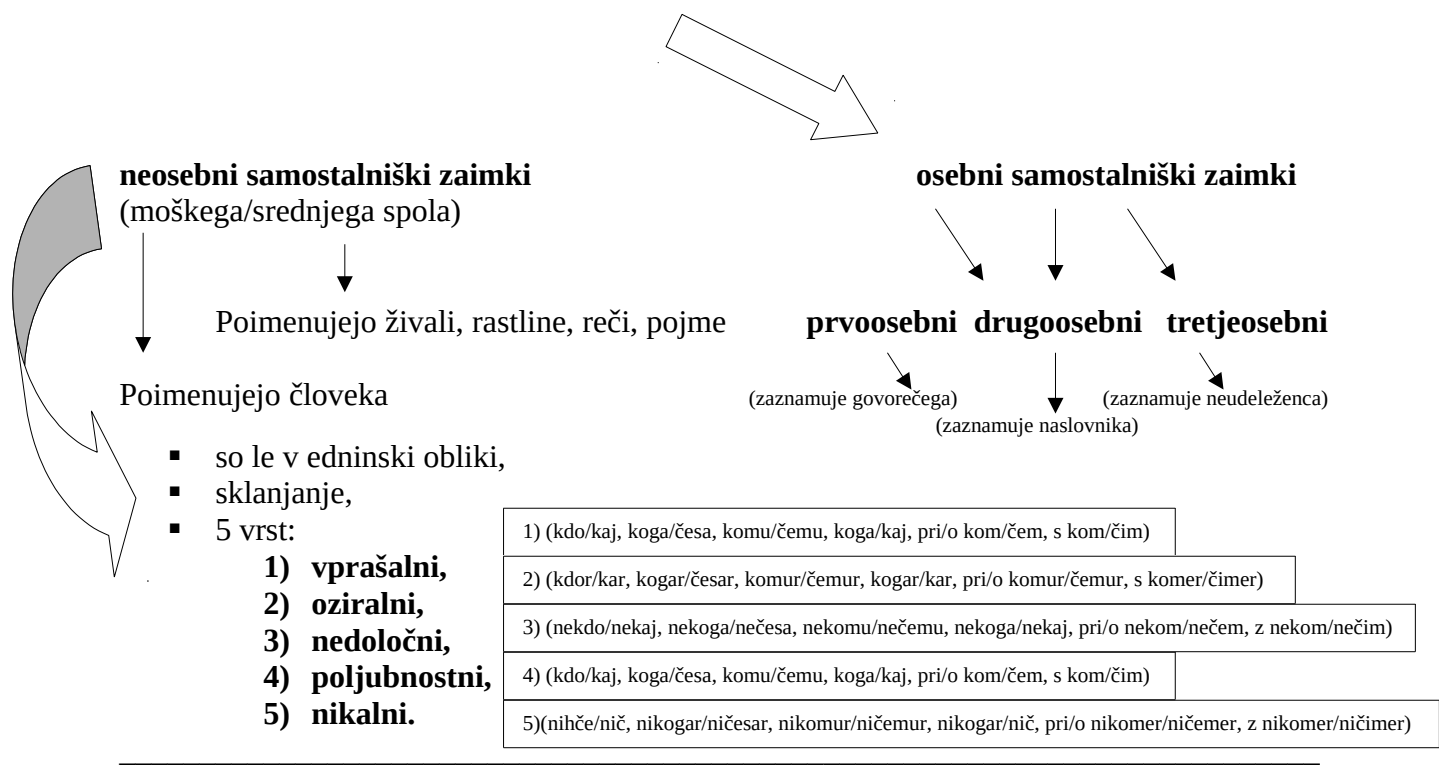
= del samostalniške besede, ki **posredno** poimenuje bitja, stvari, pojme.

Določamo mu:

- ⇒ spol,
- ⇒ število
- ⇒ sklon,
- ⇒ nekaterim tudi osebo!

- **Jaz + ti** imata enako obliko za vse 3 spole,
- Nekateri imajo **nadomestno osnovo**: naslonske oblike (rod. mene->me, daj. meni->mi, tož. mene->me) + **predložne oblike** (tož. mene->zame),
- **Povratni osebni zaimke** *sebe/se* nima imenovalnika!
- *Se/si* je lahko tudi **prosti morfem** (kadar ga ne moremo zamenjati s sebe/sebi)

c) POSAMOSTALJENI PRIDEVNIK

= del samostalniške besede, ki **neposredno** poimenuje bitja, reči, pojme.

Nastanek:

- prvotno stal ob samostalniku v vlogi pridevnika, ko se je samostalnik izgubil je dobil lastnosti samostalnika + ohranil pridevniško sklanjatev!

Večinoma so to **lastna imena**: Dostojevski, Koseski, Trnovo, Trebnje, Krško,...

sklo	Pridevniška
n	sklanjatev
im.	Lep
rod.	Lepega
daj.	Lepemu
tož.	Lepega
mest.	O lepem
or.	Z lepim

2. ČLENEK

= besedna vrsta s katero sporočevalec **izraža razumsko presojo stvarnosti**.

Z njim:

- pritrjujemo (da),
- zanikamo (ne),
- sprašujemo (ali),
- izražamo miselno presojo česa (že, šele),
- izražamo večjo/manjšo stopnjo prepričanja (mogoče, verjetno, baje, res, zagotovo).

Značilnosti:

- nepregibna besedna vrsta,
- po njem se ne moremo vprašati,
- sprememba položaja v stavku pomeni spremembo pomena stavkav
- NIKOLI ni samostojni stavčni člen; vedno del tistega poleg katerega stoji in ga pomensko dopolnjuje

V slovnico ga uvede Toporišič, v SSKJ so te besede označene kot prislovi.

3. MEDMET

= besedna vrsta, ki **neposredno** izraža sporočevalčevo **doživljanje stvarnosti**.

Z njim:

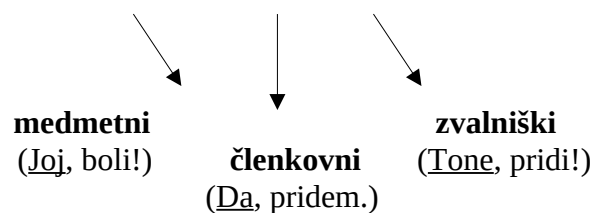
- navezujemo+ohranjamo stike (živjo, dan),
- vabimo živali (muc,muc),
- ukazujemo (psst, marš),
- posnemamo naravne glasove + zvoke (hov-hov, bim-bam).

Ločimo 3 skupine:

1. **posnemovalni,**
2. **razpoloženski,**
3. **velelni.**

Značilnosti:

- nepregibna besedna vrsta,
- lahko so samostojna poved / del **pastavka**

Določanje besednih vrst glede na vlogo besed v stavku:

Primer ALI:

- 1) prisloy; v pomenu zelo (Ali smo bili veseli.)
- 2) veznik; ločni (Ali boš čaj ali kavo?)/protivni; v pomenu pa, a, vendar (Bil je močan, ali bali se ga nismo)
- 3) členek; ko sprašujemo (Ali boš prišel?)

4. VEZNIK

= besedna vrsta, ki **izraža logična razmerja med prvinami predmetnosti** in pri tem NE vpliva na obliko besed za seboj!

Značilnosti:

- nepregibna besedna vrsta,
- ni samostojni stavčni člen.

Enodelni: in, pa, saj, ter, zato, kajti, in sicer, vendar, temveč

Poznamo dve skupini:

1. **PRIREDNI** vezniki (izražajo enakovredna razmerja med besedami+stavki)

Dvodelni: ne-ne, ali-ali, bodisi-bodisi, ne samo-ampak tudi

2. **PODREDNI** vezniki (izražajo neenakovredna razmerja med stavki)

Ker, da, če, ki, četudi, čeprav, kot

Večbesedni: kljub temu da, medtem ko (med njimi ne pišemo vejice!)

KI : KATERI (uporabljamo skupaj s predlogom: Dekle v katero se je zaljubil.)

5. PREDLOG

= besedna vrsta, ki poimenuje neenakovredna razmerja med besedami in besednimi zvezami ter pri tem vpliva na obliko sklona besede za seboj.

Značilnosti:

- nepregibna besedna vrsta,
- ni samostojni stavčni člen,
- s - pred nezvonečimi nezvočniki, z – pred vsemi ostalimi,
- h - pred k+g .

Izraža 4 razmerja:

1. **časovno** (med počitnicami),
2. **krajevno** (med omarama),
3. **načinovno** (po pasje plavati),
4. **vzročno** (od sreče).

Ločimo:

- ⇒ **PRAVE** predloge: **na, pri, ob, do, v, s/z, k/h, pred, pod, za, izza, med**
- ⇒ **NEPRAVE** predloge, ki so prvotno samostalniška beseda ali pa prislov in šele v stavku opravljajo vlogo predloga: **vrh** (hriba), **okoli** (šole), **blizu** (mesta)

6. PRISLOV

= besedna vrsta, ki poimenuje kraj, čas, vzrok, način dejanja.

Značilnost:

- v stavku opravljajo vlogo prislovnega določila,
- nekateri se stopnjujejo,
- vedno je ENA sama beseda!

Poznamo 4 vrste:

1. krajevni (doma, domov),
2. časovni (nikoli, vedno, zjutraj),
3. vzročni (nalašč, hote),
4. načinovni (lepo, stoje) → tvorjeni iz glagola(deležje –e(sede),-aje(šepetaje),-č(iščoč)/pridevnika (oblika je enaka kot za srednji spol ednine, le da je naglas na o!)

Prislovni zaimki neposredno poimenujejo kraj, čas, vzrok, način dejanja: tam, tukaj, kamorkoli, kadarkoli, zato, tako,...

Predložne zveze lahko nastopajo v vlogi prislovnih določil in sestojijo iz predloga in samostalniške besede/ besedne zveze, ki ni v imenovalniku!

7. GLAGOL

= pregibna besedna vrsta, ki poimenuje:

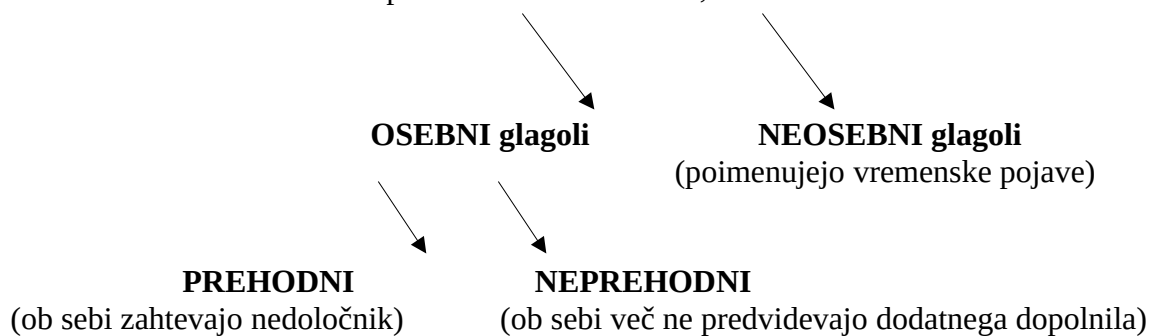
- o dejanje (beremo),
- o dogajanje (je izšla),
- o zaznavanje (gledata),
- o stanje (visi),
- o razmerje (mora).

Ločimo 2 vrsti:

1. **POLNOPOMENSKI**; dejanje/dogajanje si lahko predstavljamo
2. **NEPOLNOPOMENSKI**; so pomožni glagoli (le vzbudijo predstave o dogajanju, zato rabijo dopolnila) dveh vrst:
 - ⇒ **FAZNI**; poimenujejo fazo dogajanja (začeti, končati)
 - ⇒ **NAKLONSKI**; poimenujejo razmerje do česa (smeti, želeti, morati)

Glagolom določamo:

- ◆ **GLAGOLSKI VID**; dovršni (omejeno trajanje) : nedovršni (neomejeno trajanje) glagoli
- ◆ **VEZLJIVOST**; lastnost glagolov, ki ob sebi zahtevajo dopolnila v določeni obliki, večina v imenovalniku

Oblikovne lastnosti:

- **OSEBNE glagolske oblike** (izražajo osebo + število → greš)

- **NEOSEBNE glagolske oblike**
 - ⇒ **NEDOLOČNIK** (-ti, -či)
 - ⇒ **NAMENILNIK** (-t, -č, ob glagolih premikanja!)
 - ⇒ **OPISNI DELEŽNIK** (-l, z njim tvorimo prihodnjik, preteklik, predpreteklik, pogojnik)
 - ⇒ **TRPNI DELEŽNIK** (-n, z njim delamo trpne povedi; obiskan)